

Česká republika má podle norem Evropské unie stále nedostačující podíl vysokoškoláků v populaci, jak ukazují nové statistiky. V souvislosti s tím, jsme si vzpomněli na fundovaný článek, který jeho autorka napsala pro Zpravodaj č. 12/1997. To, co v něm bylo uvedeno, platí dodnes. Zpravodaje z roku 1997 však již nejsou na webových stránkách NÚV k dispozici, a proto jsme se rozhodli článek vydat znovu jako přílohu I/2014 k únorovému číslu Zpravodaje v původním znění i úpravě.

Máme málo vysokoškoláků?

Vladimíra Jelínková¹

Kvantitativní údaje z oblasti vzdělávání se často porovnávají jak v odborné literatuře, tak v denním tisku. Výsledky týkající se terciární úrovně vzdělávání nejsou pro naši zemi příliš lichotivé. Máme ve světovém srovnání skutečně tak málo vysokoškoláků?

Je třeba se nejdřív podívat na to, kdo je vlastně v zahraničních statistikách pokládán za vysokoškolského studenta. S překvapením zjišťujeme, že tento termín se v zahraniční literatuře prakticky nevyskytuje. Ekvivalentem našeho vysokoškoláka je student univerzity. Dále statistiky hovoří o studentech terciární úrovně vzdělávání, o postsekundárních studentech nebo o studentech vyššího školství. (Pro vyšší školství se v Británii používá výraz *tertiary*, v Kanadě *postsecondary* a v USA *higher education*.) U nás v překladech používáme zatím pro všechny tyto studenty nepříliš vhodné označení *vysokoškolák*, neboť podle našich měřítek se o vysokoškoláky vlastně nejedná.

Solidně vedené statistiky (včetně statistik OECD a UNESCO) rozdělují studenty na studenty „univerzit a ekvivalentních institucí“ a na studenty ostatních „neuniverzitních“ forem studia. Podle zahraničních statistik tvoří vysokoškolští studenti v našem slova smyslu zhruba polovinu studentů na terciární úrovni. Ostatní studují na tzv. neuniverzitních školách, které mají většinou regionální charakter, většinou ve dvouletém, ale i mnohem kratším, studiu.

Jedná se převážně o školy prakticky zaměřené, připravující např. na povolání provozního pracovníka v hotelu, sekretářky, obchodního cestujícího, konstruktéra, zdravotní sestry apod. Studenti tak v podstatě získávají vzdělání, které mají naši absolventi středních odborných škol nebo i středních odborných učilišť. Přijímání na tyto školy probíhá většinou bez zkoušek a vstupní požadavky si každá škola stanovuje sama.

Vysoký podíl studentů na terciární úrovni vykazují anglofonní země. To je dáno zejména tím, že v těchto zemích většinou neexistuje odborné sekundární vzdělávání. Absolvent střední všeobecně vzdělávací školy tak v terciárním vzdělávání získává kvalifikaci pro pracovní život často včetně učňovské přípravy.

¹ PhDr. Vladimíra Jelínková, pracovnice Ústavu pro informace ve vzdělávání, je členkou Technické skupiny INES při OECD a Referenční skupiny pro revizi ISCED.

Porovnáme-li zahraniční statistiky o zapsaných studentech (statistiky o absolventech jsou publikovány velmi zřídka) s našimi statistikami, objevíme obrovský rozdíl. To, že jsou v zahraničí počty studujících v porovnání s námi tak vysoké, má několik příčin.

- **Délka studia.** Studium na neuniverzitních školách v zahraničí je často velmi kratičké, obsahující pouze několikaměsíční kurzy. Toto krátké studium se začíná objevovat i na univerzitách, které v krátkých, většinou placených kurzech zajišťují aktualizační, rekvalifikační, neboli celoživotní vzdělávání.
- **Předuniverzitní přípravné kurzy.** V těchto kurzech si zájemci o studium na univerzitě doplňují mezery ve všeobecném vzdělání – ve statistikách jsou však vedeni jako studenti univerzit.
- **Otevřené univerzity.** Tyto instituce většinou nemají žádné vstupní požadavky, např. v Británii na nich může studovat každý občan starší 21 let. Získaný diplom je oficiálně ekvivalentem řádného univerzitního diplomu.
- **Studium *part-time*.**² U nás se většinou nesprávně překládá jako studium při zaměstnání, ve skutečnosti to však znamená, že studenti si vybírají pouze některé předměty. (Ve většině zemí ekvivalent našeho studia při zaměstnání, kdy starší studenti studují kurikulum v plném rozsahu, neexistuje.) Studenti si tak zvyšují kvalifikaci nebo navštěvují přednášky podle svých zájmů.
- Některé země vykazují **studenty odborných dělnických profesí** na terciární úrovni proto, že **vzdělávání organizuje kolej** (*college*).
- **Studenti studují déle**, než je obvyklé, a tím také po delší dobu figurují ve statistikách.

Mezinárodní organizace si uvědomují tyto nesrovnalosti a proto v rámci projektu INES zahájily revizi mezinárodní standardní klasifikace vzdělávání.

- Bylo dohodnuto, že podmínkou pro to, aby student mohl být uveden ve statistice určité úrovně vzdělávání, je absolvování úrovně předcházející.
- Na Generální konferenci UNESCO v listopadu 1997 byl schválen návrh vložit mezi sekundární a terciární vzdělávací stupeň ještě stupeň 4, který bude tvořit jakýsi mezistupeň. Pracovní název tohoto stupně zní „postsekundární, neterciární“. Sem se budou zařazovat kurzy kratší než dva roky, předuniverzitní přípravy, odborná příprava organizovaná v kolejích apod.
- Změny v ISCED by se měly dotýkat i středního školství. To by se podle návrhu mělo dělit na vzdělání, které umožňuje pokračovat ve studiu na vysoké škole, a na to, které ke studiu na vysoké škole bez dalšího doplňkového vzdělávání neopravňuje.

Chceme-li kvalifikovaně porovnávat statistiky, musíme si být vědomi všech skutečností, které ovlivňují jejich tvorbu. I tak bychom si však měli počínat opatrně. Neboť honba za chimérou statistik, které někdo nepoučeně interpretuje, může našemu školství jen uškodit.

² Podle statistik OECD je rozdíl mezi studiem *full-time* a *part-time* určen rozsahem studovaného kurikula; více než 75 % kurikula patří pod *full-time*, méně je *part-time*. Rozhodující by nemělo být, zda student do školy denně chodí, ale kolik toho studuje.